



# לשחק אותה!

לפני כמה שבועות השתתפתי כאורח האו"ם בוועידה כינז' לאומית שהיתה מוקדשת לבעיה הפלסטינית.

אחרי אחת הישיבות ניגש אליי הנציג הסובייטי הבכיר — והוא היה בכיר מאוד — ובירך אותי על נאום שנשאתי. במשך דקות ארוכות עמדנו במרכז האולם, כשאנחנו מנהלים שיחה ידידותית כאנגלית.

זאת יכלה להיות שיחת-אקראי חסרת-חשיבות — אילו היו שיחות כאלה אפשריות עם נציג סובייטי. כאותו הנוקד התפרסמה בעיתון ר"ח בארץ התקפה ארסית עליי, שבה תוארתי — כרגיל — כסוכן אמריקאי בשרות המוסד המרכזי לביון. אנשי-ר"ח בוועידה עקבו מרחוק, במורת-רוח ובתמיהה, אחרי שיחתי עם הפקיד הסובייטי.

אחרי-מעשה תמהתי: מה היה פשר השיחה הזאת?

הדבר התברר תוך ימים מעטים. בכל רחבי העולם ניצלו נציגים סובייטיים כל הזדמנות שהיא לפתוח בשיחות-אקראי כאלה עם ישראלים מכל הסוגים. היה זה כאילו נתן מישוהו הוראה לאלפי נציגים סובייטיים ברחבי העולם: תיפסו את הישראלי הראשון ודברו איתו בידדות!

כאותו הזמן התנהלו מאחורי הקלעים מגעים דיסקרטיים מאוד כדי להזמין למוסקווה את השר המזווה ביותר — בעולם הערבי — עם שאיפת-השלום: עזר וייצמן.

כאותו הזמן התחילו השיחות עם פולין ברבר פתיחת נציגויות של שתי המדינות זו אצל זו. פולין היא בעלת-ברית נכנעת של ברית-המועצות, וכלל לא יתואר צעד כלשהו שלה, אף הרבה יותר קטן, שלא על-פי הנחיה סובייטית.

גם ממדינות אחרות בגוש הסובייטי באו רמזים שונים על הרצון לצמצם את התהום בינו ובין ישראל, בצורות שונות של הקלות והזמנות.

בברית-המועצות עצמה החל הקרח לזוז. תחילה באיטיות של המחוג הגדול בשעון — איאפשר היה להבחין בתנועה בעין בלתי-מזויינת.

אישיות ישראלית הוזמנה למוסקווה, כביכול כמרען לצורך קונגרס מדעי. היה רמז פה ורמז שם. עד שלבסוף באה ההודעה הסובייטית הרשמית שאמרה כי מישלחות מטעם ברית-המועצות וישראל ייפגשו בהליסינקי.

לדובר שהודיע על כך היתה טעות מוזרה. הוא הודיע כי מישלחת סובייטית כבר נמצאת בתל-אביב. טעויות כאלה פשוט אינן קורות בברית-המועצות. כימים הטובים היו שולחים פקידים לסיכור על טעויות קטנות כמו זו.

כל זה מוזר. מה זה אומר?

מי שמכיר את הטכניקה המדינית הסובייטית יודע כי בתזוזות קטנטנות אלה בשכבות הקרח מעירות על תופעה גיאולוגית. תקופת-הקרח בין ישראל וברית-המועצות עומדת להסתיים.

תנועה כזאת יכולה להתרחש בברית-המועצות רק על פי החלטה בדרג העליון: מיכאיל גורבאצ'וב ויועציו הקרובים ביותר.

כאשר המעצמה הסובייטית הכבירה מתחילה לזוז, זה נעשה בדרך-כלל באיטיות מירבית. זהו התהליך של שנים. תחילה יש שפע של סימנים קטנים. במיטפר גובר והולך. אחר-כך יש תזוזות ראשונות, גם הן קטנטנות. אחר-כך זו איבר אחד, וכן הלאה, עד שהגוף עצמו זז כולו.

הדבר נובע מטיב החברה הסובייטית ומהות המישטר. במקום שאין בו פלורליזם וחופש-עיתונות, יש להכשיר את דעת-הקהל הפנימית לוכי שהאויב הניקלה של אתמול הוא היריב המכובד של היום, ואולי בעל-הברית של מחר.

יש צורך להעביר זאת בעדינות בכל צינורות המיפלה. לשנות בהדרגה את הטון, להרגיל את הבריות והמוסדות.

כימי הרודנות של סטאלין, זה היה יותר קל. העריץ הגרוזי שינה כן-לילה את יחסו לציננות, והורה לאנדריי גרומיקו הצעיר (דאז) לשאת באו"ם נאום שהרהים את העולם — נאום שלא הצדיק רק את הקמתה של מדינה יהודית, אלא גם השתמש בנימוקים ציוניים מובהקים. אחרי שסיפק לנו את הנשק שבו ניצחנו במלחמת-העצמאות, שינה סטאלין כמעט כמותה המהי רות את הקו לאחרי-מכן, והחזיר על כנה את האיבה הטוטאלית שהיתה קיימת במשך שני דורות בין בולשביקים וציונים.

נעשיו, בלי ספק, אנו עדים לראשיתה של תזוזה חדשה.

דבר המסולא כיום בתהליך זה אינו האיטיות שלו, אלא דווקא מהירותו המופלגת. בהשוואה לתהליכים סובייטיים רגילים, נעשה הדבר ממש בחיפזון.

# לשחק אותה!

בנסיבות רגילות, היה התהליך צריך להימשך הרבה יותר זמן. מן הסימנים הראשונים, דרך המגעים הראשונים עם פולין, ועד לפגישה הגלויה הראשונה של ישראלים ונציגים סובייטיים בהליסינקי צריכות לעבור כמה שנים. והנה זה בא כמעט בחטף, בזה אחר זה.

מישהו החליט להחיש את התהליך ולהגביר את הקצב. אפשר לנחש מיהו מישהו זה. ראשי-התיבות שלו הם מ"ג. מדוע?

ק כסיל גמור יתיימר להכין את הליכתי-הרוח במוסקווה. דרכי החשיבה הסובייטיות נסתרות מעינינו, כשם שהן נסתרות מעיני העולם כולו.



## גורבאצ'וב: תקופת-הקרח מסתיימת

ולראייה: יש בכל העולם המערבי (ובישראל) קהילה גדולה של סובייטולוגים, שיש להם תכונה משותפת: הם טועים תמיד. לא לעיתים קרובות, לא לרוב, אלא תמיד. (בזה הם דומים, אגב, למומחים הישראליים לענייני-ערב, שבמלכתם קלה יותר).

כאשר אנחנו מנסים לנחש את המניעים והכוונות של מנהיגי ברית-המועצות, מוטב לנו להכריז מראש שוהו ניוחש גרידא. אני מנחש.

## יחוש ראשון:

הסובייטים ידועים כריאליים שלהם. הם מכירים בעובדות שאין הם יכולים לשנותן, ומנסים להסתדר עימן. הקומוניסטים בכל העולם מנסים להתאים את העובדות לתיאוריה. הנהגת ברית-המועצות אינה מתאימה את התיאוריה לעובדות. אבל היא מנתקת את העובדות מן התיאוריה ומתייחסת לעובדות כמו שהן.

אחת מעובדות-החיים היא שיש לישראל ולדעת הקהל היהודית (ובמציאות זה היינו הך) השפעה כבירה על מדיניות ארצות-הברית.

הסובייטים מתייחסים (בצדק) אל ההשפעה היהודית בארצות-הברית כאל מטבע העוברת-לסוחר. אפשר לקנות אותה.

ברית-המועצות מעוניינת כיום, מסיבות טובות השמורות עימה, בהפשרת יחסיה עם ארצות-הברית. היא רוצה בהסדר של מיתוך-החימוש, ההורס את המשק הסובייטי ואת העולם כולו. יתכן שהיא חותרת להסדר מדיני גלובלי.

הסיכסוך שבין ברית-המועצות הענקית ובין ישראל הקטנה הוא מחסום בדרך זו. הוא מיטרי. כדאי לסלק אותו. כך החלטו, וכך נעשה.

## יחוש שני:

ברית-המועצות סבורה שהסיכסוך במרחב שלנו יגיע בסופו של דבר לוועידת-שלום בינלאומית. מוסקווה מעוניינת בוועידה כזאת, בתנאי שתהיה המשך של ועידת-השלום שהתכנסה בסוף 1973 בז'נבה. אז כיהן הנציג הסובייטי (אורו גרומיקו, בגיל קשיש יותר) כאחד משני היושבים ראש. לצד הנציג האמריקאי (הנרי קיסינג'ר). הדבר סימל את נוכחות המעצמה הסובייטית במרחב הערבי-ישראלי.

## על דא ועל ניאט

מאז לא שפר חלקה של ברית-המועצות במרחב, והיא נושלה מרוב נכסיה. הנכסים שנותרו — סוריה, לוב ודרום תימן — אינם בטוחים, ובחלקם גם אינם שווים הרבה. ברית-המועצות רוצה לחזור למעמד לגיטימי במרכז הזירה.

מבחינה פורמאלית זה אפשרי גם בלי יחסים ריפולומטיים בין מוסקווה וירושלים. ולראיה: לא היו יחסים כאלה בימי ועידת-ז'נבה ההיא. אבל התוצאות היו עגומות.

כל ילד מבין כי במציאות אין ברית-המועצות יכולה לשחק מישחק דיפלומטי מלא כל עוד היא מקיימת יחסים רק עם צד אחד, בעוד שהמתחרה שלה מקיימת יחסים עם שני הצדדים. מכאן, אולי, תחושת הרחיפות.

## יחוש שלישי:

בקחת הישיבות התפרץ (כך אני משער) מיכאיל גורבאצ'וב: "מיהו האידיוט שניתק את היחסים עם ישראל ב-1967?" זה היה אכן מעשה אידיוטי.

אפשר להבין את זעמה של מוסקווה לנוכח תוצאות מלחמת-ששת-הימים, מה גם שהיא עצמה תרמה תרומה לא קטנה להכשרת הקרקע למלחמה זו.

אבל מדינה נבונה אינה פועלת מתוך זעם. תגובת הסובייטים ב-1967 היתה כה קיצונית ובלתי-אופיינית, עד כי יש מקום לחשד כי פרצו כאן החוצה רגשות אירציונליים מסויימים.

כאשר מדינה רגוזה על חברתה, יש לה מיוגון רב של אמצעים לבטא זאת. מכל האמצעים, ניתוק היחסים הדיפלומטיים הוא האמצעי המסוכן והמי טופש ביותר.

כאשר משגרים מחאה, אפשר כעבור זמן לשלוח איגרת הפוכה, כאשר מחזירים שגריר, להתייעצויות, אפשר לשגר מחדש בכל עת. אבל ניתוק-יחסים הוא צעד כה רדאסטי, עד כי איאפשר לבטלו בשקט. חידוש היחסים הופך אף הוא לצעד דרמאטי, המעורר ממילא תגובות בלתי-רצויות.

שום מדינה אינה עושה טובה לרעותה כשהיא מחזיקה בה שגרירות. היא עושה טובה לעצמה. כאשר מחסלים את השגרירות, מוותרים על נכס. כדברי האימרה האנגלית: "היא חותכת את אפה כדי להרגיז את פניה."

ניתוק-היחסים ב-1967 היה מעשה טיפשי. כל מנהיג סובייטי נבון יחתור לתקן טעות זו, שהנחיל לאמריקאים יתרון גדול וזול.

קשה לבצע זאת, מפני שהחידוש עלול להתפרש כאקט אנטי-ערבי מובהק. עובדה זו רק מגישה את הטיפשות שבמעשה הניתוק.

אבל זה צריך להיעשות, גם במחיר זה. נראה כי גורבאצ'וב החליט לעשות זאת, במהירות האפשרית, אחרי ההכנות הפסיכולוגיות והפוליטיות המתאימות.

## יכן האינטרס שלנו כפרשה זו?

אנאטולי שצ'רנסקי וחבריו תובעים להתנות את הפשרת יחסינו עם ברית-המועצות במתן היתרי-ציאה ליהודים. אחרת, עלינו להשיב לסובייטים — כך הם מציעים — ב.ג.י.א.

עם כל הכבוד לשצ'רנסקי, אדם שאני אוהב ומעריך אותו, איני מסכים עימו.

אילו היה קיים כאן ניהוד-אינטרסים בין ישראל ובין העניין היהודי, הייתי אומר בלי כל היסוס: האיני טרם הישראלי קודם!

ישראל מעוניינת בחידוש היחסים האלה. היא יכולה להתקיים גם בלעדיותה, ואת זאת הוכחנו. אך שום מדינה אינה יכולה לשגשג כאשר היא תלויה כל-כולה במעצמה יחידה אחת. כשאין לה חופש-תמרון, אין לה גם ריבונות ועצמאות. בהדרגה היא מאבדת את עצם היכולת להחליט על טיב חברתה (ראה איגרתו של ג'ורג' שולץ). נוצר מצב אנסוררי: בעוד שיש לנו שליטה רבה על ארצות-הברית, אנחנו גם כפופים לה לחלוטין, בגוף ובנפש.

אם לדבר בשפת המישחק שהפך כמעט לרוסי, השחמת: אינך יכול לנצח כשאינך מסוגל לניוע באופן חופשי על פני הלוח. קודם כל עליך לפתוח את שורותיך.

מדינה קטנה כמו ישראל צריכה ליצור לעצמה את האפשרות לתמרן — ולוא רק במיקצת — בין שתי מעצמות-העל.

## אך למעשה אין ניהוד-אינטרסים. כי ככל שישתפרו היחסים, נוכל גם לפעול למען היהודים.

שיחרור אמו של שצ'רנסקי הוא אחד הצעדים שנקטו ה סובייטים כדי לקדם את מטרם. אם לומר זאת בשפה צינית: הסובייטים ישלמו לנו כשיחרור, "אסירי ציון" ובמתן היתרי-ציאה תמורת הדברים שהם מבקשים מאיתנו.

זהו שם המישחק. מישחק אבזרי, אך אמיתי. אם נשיב ב.ג.י.א., לא יעזור הדבר ליהודים. אינך מעליב מעצמת-על מבלי לשלם מחיר כבד.

אם רוצונו לעזור ליהודים — ואני מקבל זאת כמטרה לגיטימית של מדינת-ישראל — הרי עלינו לנהל את המישחק לפי הכללים, גם אם אינם מוצאים הן בעינינו. הבה נשחק אותה!